

філософського універсуму Бердяєва. Розгляд же окремих аспектів його поза системою провокує дослідницькі похибки, позаяк специфіка бердяєвського релігійно-філософського дискурсу вимагає цілісного підходу.

А н о т а ц і ї

У статті **”Деякі аспекти специфіки дослідницьких підходів до релігійно-філософського доробку Миколи Бердяєва”** Річард Горбань під кутом зору релігієзнавства висвітлює суттєві ознаки бердяєвознавчих досліджень, які впливають на адекватну оцінку релігійно-філософської мислі Бердяєва. Дослідник зазначає, що в сучасному бердяєвознавстві склалася ситуація, яка потребує нових підходів, пов’язаних зі сферою релігієзнавства. Релігієзнавчий підхід бере до уваги релігійні феномени, які визначають ідейно-філософський універсум Бердяєва як цілісну світоглядну систему. Аналіз релігійно-філософського доробку Бердяєва без урахування міфогенної й релігійної свідомості мислителя, особливостей бердяєвського дискурсу як релігійно-філософського, який розгортається за правилами-законами органічного поєднання теологічної і філософської сфери, провокує дослідницькі похибки.

Ключові слова: бердяєвознавство, віра, гностицизм, епістемологічна криза, ідеалізм, містичний реалізм, міфомислення, релігійно-філософський дискурс, світогляд, універсум.

In his article, **–Some Characteristic Aspects of the Research Approaches to Religious and Philosophic Work of Mykola Berdyaev”**, Richard Gorban considers important aspects of Berdyaev’s study, which influence appropriate assessment of religious and philosophical way of thinking of Berdyaev, from theological standpoint. The researcher points out that the present day situation in Berdyaev’s study requires new approaches, bound with theological fields. Theological approach takes into account religious phenomena, which determine conceptual and philosophical universe of Berdyaev as an entire creed system.

The analysis of Berdyaev’s religious and philosophical work can cause research fallibilities if one rejects the thinker’s mythical and religious consciousness and peculiarities of Berdyaev’s discourse, religious and philosophical by its nature, which evolves following the laws of harmonious combination of theological and philosophical fields.

Key words: Berdyaev’s study, faith, Gnosticism, epistemological crisis, idealism, mystical realism, parables, religious and philosophical discourse, creed, universe.

5.5. Ганна ТРЕГУБ. Адвентисти сьомого дня реформованого руху: історія та особливості інституціалізації в Україні.

Актуальність теми. Релігійні реформації, єресі, розколи, конфлікти та оновлення – все це несе в собі елемент нестабільності, конфліктності та дезінтегративності, проте складає величезний потенціал до утворення нових форм і організацій у вже існуючих релігійних традиціях або є потенційними джерелами для виникнення абсолютно нових релігійних традицій. Релігійне поле завжди динамічне. Багатим у цьому плані є середовище пізніх протестантів, зокрема адвентисти сьомого дня, репрезентовані як всесвітньою церквою адвентистів сьомого дня (АСД), так і низкою церковних об’єднань адвентистів-реформістів.

Дослідницька проблема тут очевидна – внутріденомінаційні відносини: АСД бачить у адвентистах-реформістах щонайменше свого конкурента, вважає їхнє існування однією з проблем свого церковного життя, не надто поширює інформацію щодо існування такого відгалуження. Наявність різних течій адвентистів-реформістів принаймні не акцентується, а то і приховується АСД. Треба зазначити, що це стандартний дискурс тих церковних організацій, що пережили розколи, відокремлення самостійних громад, які можуть бути інституційно не підлеглими організаціям, з яких вони вийшли, і мати з ними догматичні розбіжності. Ідеальним варіантом подальшого існування для адвентистів сьомого дня був би той, коли б більшість адвентистів-реформістів повернулася б назад до АСД, проте й досі такого об'єднання не відбулося.

Мета цієї статті – показати, як саме відбувалася плюралізація згаданого релігійного руху, а також як саме він репрезентований на українських теренах і в яких формах, у силу історичних обставин, зокрема існування СРСР, набув у світі та в Україні.

Як і про низку інших невеликих за численністю протестантських деномінацій, зокрема про різні групи протестантів-сабатеріан, зокрема про адвентистів-реформістів в Україні та в світі написано не багато. Тому автор цієї статті зіткнувся з браком джерельної бази та аналітичних робіт, присвячених адвентистам-реформістам. Як базові, треба назвати праці В. І. Мельник (Любащенко), А. А. Диманя, А. К. Саса, Альфонсо Бальбаха, Л. М. Алексеевої, Є. В. Зайцева, М. Жукалюка, Г. Мельничука та інших, але вони не розкривають усієї повноти того явища, яким є адвентисти-реформісти. Тому існує потреба детальнішого опрацювання цієї теми з огляду на її значимість не лише для поповнення знань про історію різних відгалужень пізнього протестантизму у світі та в Україні зокрема, а й примноження знань про специфіку розвитку протестантизму, зокрема адвентизму та його форм, на теренах нашої держави.

Основний виклад. Релігійний ландшафт сучасної України цікавий тим, що на ньому репрезентовано цілу низку течій пізнього протестантизму, кожна з яких має декілька автономних одне від одного релігійних об'єднань. Наприклад, нині на теренах нашої держави діють такі об'єднання євангельських християн-баптистів, як-от Всеукраїнський Союз об'єднань християн-баптистів, Рада Церков ЄХБ, незалежні громади ЄХБ, Братство незалежних церков і місій ЄХБ та Асоціація незалежних євангельських християн-баптистів (Див. дет.: Протестантизм. За ред. П. Яроцького. – К., 2002. – С. 424). Статистика свідчить, що баптистів не можна вважати унікальним винятком із загального правила, оскільки те ж саме стосується і адвентистів. Суха мова статичного звіту дає відомості, що вони репрезентовані в Україні Церквою Адвентистів Сьомого дня (АСД), об'єднанням адвентистів-реформістів і незалежною громадою адвентистів Сьомого дня (Див.: Релігійна карта України 1991 – 2011 років // Релігійні меншини Українит. – К., 2011. – С. 594-595).

Так чи інакше, але доведеним фактом лишається та річ, що перераховані представники пізньопротестантських течій від моменту здобуття Україною незалежності й по нині аж ніяк (попри усю красу заяв про екуменічний процес) не прагнуть стати, як заповідав Ісус Христос, одним цілим. Свого часу з цього приводу слушно висловився український релігієзнавець професор А. Колодний. Зокрема він наголосив на тому, що глобалізація усіх сфер суспільного життя, яка розпочалася в ХХ столітті, зумовила появу екуменічних тенденцій в різних християнських конфесіях, хоч кожна з них виявляє своє розуміння екуменізму. До того ж, мова йшла радше про ті чи інші форми екуменізму. «Екуменічний рух, про який так багато говорять і який одержав навіть міжнародне організаційне оформлення, перетворюється часто у засіб самопропаганди і вияву ще більшої неприязні, ніж це було у відносинах між християнськими течіями до того. Бо ж, пізнаючи особливості християнського думання й обрядового діяння інших конфесій, кожний суб'єкт цього екуменічного процесу, замість того, щоб визнавати можливість різноманіття шляхів до Бога, виявлення справжньої повноти християнської традиції через її конфесійну різноманітність, зумовлену особливостями соціокультурного розвитку народів, що засвідчив Ісус Христос своєю П'ятидесятницею, все більше утверджується в думці про свою єдиноістинність і єдинонепогрішимість. Звідси й маємо, що диференціація християнських конфесій продовжується майже з геометричною прогресією» (Колодний А. М. Вхідження християнства в нове тисячоліття // Релігійне сьогодення України. – К., 2009. – С. 8). Так науковець охарактеризував загальну ситуацію, стан християнства як такого при входженні у Третє тисячоліття його історії.

«Реформація не закінчилася, як багато хто думає, з Лютером. Вона буде тривати до кінця історії світу. Лютер мав здійснити роботу з поширення світла, даного йому Богом, проте він не отримав всього світла, якого потребував світ», - писала на сторінках «Великої боротьби» Еллін Уайт, ідейна натхненниця не лише АСД, а й адвентистів-реформістів (White Ellen G. The Great Controversy // Ellen G. White. Pacific press publishing Association, 2012. - P. 149).

Адвентисти сьомого дня реформаційного руху (адвентисти-реформісти) – це неоднорідне відгалуження в адвентизмі, яке генетично пов'язане з офіційною міжнародною церквою АСД. Так само, як і у випадку баптизму або п'ятидесятництва, йдеться про общини та церкви, які з певних причин вийшли зі структури АСД. Нині найчисельніші з них – це «Міжнародна місіонерська спільнота АСД реформаційного руху», «АСД реформаційного руху» та «Церква вірних та вільних адвентистів сьомого дня».

Треба зазначити, що рух адвентистів-реформістів, на відміну від АСД, виріс і вкорінився в передусім в Європі. Адвентисти-реформісти вважають першою датою своєї історії 1888 рік, але фактично можна говорити про їхню появу скоріше в роки Першої світової війни в Німеччині за ініціативи адвентистських проповідників Гермса, Діршхлера і Шпанкнебеля

(Дымань А. А. Церковь христиан АСД и реформационное движение. Режим доступа: www.viplan.info/file.Download/18).

На відміну від решти адвентистів сьомого дня, які визнавали можливість проходження вірянами своєї деномінації військової служби, адвентисти-реформісти покликалися на історичну позицію церкви АСД щодо цього питання. Зокрема, Е. Уайт та піонери руху АСД категорично заперечували участь адвентистів у будь-яких військових діях. Реформісти, які відкололися від первинної організації адвентистів сьомого дня, вважали, що віряни мають дотримуватися лише тих законів, які не суперечать їхнім релігійним переконанням. Важливо, зокрема, важливо наголосити на тому, що вони вважали будь-яку іншу позицію щодо цих питань прямим порушенням VI та IV заповідей старозавітного Декалога про суботній день (фактично йшлося про заборону працювати в цей день тижня) і заборону вбивства (2 М 20:8 – 11 і 20:13).

Відсутність внутрішнього консенсусу щодо зазначених пунктів призвели до поділу і утворення нових реформаційних організацій та рухів у першій декаді ХХ століття, перед Першою Світовою війною. Перед АСД постала дилема: дійсно, адвентистам заборонено брати до рук зброю, служити у війську, вбивати людей. Проте нейтралітет у Першій Світовій війні владами тих держав Європи (зокрема, Німеччини, Австро-Угорської імперії та Російської імперії), де проживали адвентисти, могла розцінюватися як непатріотизм і тягнути за собою низку репресивних заходів. За офіційною інформацією АСД, у 1910-х роках щонайменше 2% адвентистів сьомого дня було виключено зі списків церкви. З цих людей утворилася первинна організація адвентистів-реформістів, які звинувачували Генеральну Конференцію АСД у змові з мирською владою, порушенні непохитної заповіді про заборону вбивства і, як похідної, служби у війську.

Також варто зазначити, що на початку ХХ століття, окрім доктринальних суперечок, існували також і міжособистісні суперечки між керівниками Генеральної Конференції АСД в США та юніонів європейських країн (Сас А.К. История возникновения Церкви Адвентистов Седьмого Дня Реформационного Движения [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.asdrd.org/sites/default/files/istoriya_vozniknoveniya_zerkvi.pdf).

У 1916 році вони започаткували організацію «Пробудження і реформаційний рух». 24 грудня 1919 році реформісти створили і офіційно зареєстрували «Міжнародну місіонерську спільноту адвентистів сьомого дня старого напрямку» з центром у Франкфурті-на-Майні, керівником якої було обрано Отто Вельпа. Як зазначає А.К. Сас, у 1919 році адвентисти-реформісти вже мали достатньо членів, щоб організуватися в абсолютно окрему від АСД унію, проте назву «Реформаційний рух» вони тоді ще не використовували (Там само). Його специфіка полягає у тому, що від самих початків існування руху адвентистів-реформістів під «реформою» аж ніяк не розуміли нові, зокрема ліберальніші догматичні постулати або правила життя громади та

індивіда. Навпаки – адвентисти-реформісти повернулися і зміцнили принципи адвентизму, закладені в часи Джозефа Бейтса та Джеймса Уайта, більшими консерваторами, ніж члени Церкви АСД.

Після закінчення Першої світової війни керівники адвентистів сьомого дня здійснили спробу примирення з окремими групами, які відкололися від організації АСД. Під час зустрічі у німецькому місті Фріденсау (21-23 червня 1920) голова Генеральної конференції А. Даніельс та інші члени ГК пішли на певні поступки, зробивши заяву, що можливість участі або неучасті особи у збройних формуваннях та збройних конфліктах має залежати від особистої позиції кожної людини. Хід цих зборів і все на них сказане було зафіксовано і пізніше опубліковано під назвою «Протокол». У цьому документі тих, кого виключили з Церкви АСД, назвали «Опозиційним рухом». Головний їхній принцип сформульовано так: «На головних напрямках нашої роботи не повинно бути ніяких змін. Її необхідно виконувати так зрозуміло і виразно. Як пророцтво говорить про це. Ми не маємо права входити в змову зі світом, розраховуючи на те, що в такий спосіб зможемо домогтися більшого. Люди, які заважають просуванню роботи за призначеним Богом планом, своїми діями засмучують Бога. Жодна риса істини, котра зробила адвентистів сьомого дня тими, ким вони є сьогодні, не повинна бути загублена поза нашою увагою. Ми володіємо древніми віхами істини, досвідом і обов'язком, і ми зобов'язані твердо стояти на захисті наших принципів перед усім світом» (Уайт Елена. Свідчення для Церкви. – Т.6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.litmir.net/br/?b=43492>).

Розкол ліквідувати не вдалося, оскільки повторна зустріч у швейцарському місті Гланді не врегулював питання повернення адвентистів-реформістів до структури АСД.

Варто підкреслити ось яку цікаву деталь: для адвентистів-реформістів їхні погляди на те, як має функціонувати адвентизм і їхня релігійна інституція, були його найкоректнішим виконанням і втіленням. Зокрема вони покликаються на авторитет Еллін Уайт, яка у листі до Генеральної Конференції АСД у 1913 році писала таке: «Мене глибоко схвилювали події, показані мені нещодавно у нічному видінні. Я бачила великий рух, прояв відродження, який здійснювався в багатьох місцях. Наш народ на поклик Божий ставав в ряди. Браття, це Господь звертається до нас... Ми живемо в такий час, коли від нас вимагають рішучих дій, коли ми маємо усюди нести небесне світло» (Уайт Елена. Свідчення для проповідників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.otkrovenie.de/white/knigi/37_Svidetelstva_dlya_propovednikov/).

У 1925 році на з'їзді в тюрінзькому місті Гота адвентисти-реформісти створили власну централізовану церковну організацію, начолі якої поставили Генеральну конференцію. 18 представників АСДР зібралися тоді разом, і зафіксували основні положення своєї організації.

Перші спільноти адвентистів-реформістів в Німеччині, Швейцарії, Естонії, Швеції, Данії, Норвегії, Болгарії, Сербії, Угорщині, Польщі, Австралії, Кубі та Ямайці зафіксовані ще у 1921 році. Між 1923 і 1928 роками перші громади АСДР з'являються в Австрії та СРСР. До 1933 року рух адвентистів-реформістів поширився й на інші країни Європи та Південної Америки.

Репресії проти адвентистів-реформістів в Європі почалися практично паралельно з репресіями в СРСР. В середині 1930-х років Націонал-соціалістична партія Німеччини під орудою Адольфа Гітлера заборонила церкву АСДР з тієї причини, що остання має на меті «цілі, які суперечать світогляду націонал-соціалізму». В період з 1936 по 1945 роки багато адвентистів-реформістів в Європі, а особливо в Німеччині та Австрії, було знищено в концтаборах та депортовано.

Після Другої Світової війни організацію адвентистів-реформістів відновлено під егідою зареєстрованої в місті Сакраменто, у штаті Каліфорнія 1949 року «Адвентисти сьомого дня реформістського руху» (АСДРР). Потім на короткий час центр Генеральної Конференції переїхав до Лос-Анджелеса, згодом – до містечка Блеквуд штату Нью-Джерсі. Нині Духовний центр Генеральної Конференції АСДРР міститься у м. Роанок штату Вірджинія (Balbach A. The History of the Seventh Day Adventist Reformed Movement. - Roanoke, 1999. - P. 452).

У цій громаді скоро утворилося два табори, які відокремилися один від одного в 1951 році під час шостої сесії Генеральної Конференції АСДРР у нідерландському місті Цейст біля Утрехта. Причиною розколу стало питання шлюбу, а саме: чи мають адвентисти-реформісти визнавати повторний шлюб або другий шлюб після розлучення, чи ні? Рух поділився на дві частини – «Міжнародну місіонерську спілку адвентистів сьомого дня реформістського руху» (ММСАСДРР) і «Адвентистів сьомого дня реформістського руху» (АСДРР) Має також назву «Рух 51». Перша організація висловлювалася терпимо щодо зазначеного питання, а друга стояла на доволі жорстких позиціях щодо повторних шлюбів та шлюбів після розлучення. Згідно її «Принципів віри...», шлюб дозволявся лише з єдиновірцями, а з невірними розглядався як гріх, розірвання шлюбу було можливим лише з причин перелюбу або гонінь з невірної сторони, обидві сторони після розірвання шлюбу вважалися безшлюбними до смерті однієї із сторін колишнього подружжя.

В такий спосіб в реформістському адвентизмі утворилися дві організації з окремими керівництвом та церковною структурами. Попри спільність ключових теологічних засад для двох організацій, офіційні намагання об'єднатися після розколу 1951 року (відбулися на рівні Генеральних Конференцій у 1967 і 1993 роках), жодних результатів не дали. Обидві організації оголосили себе всесвітніми церквами і непогано почувують себе окремо одна від другої.

Чисельність адвентистів-реформістів у світі нині складає біля 60 тисяч, їх місії та громади є у 90 країнах світу. Вагома частина адвентистів сьомого дня реформаційного руху мешкають в країнах колишнього СРСР, зокрема в Україні. До поділу на дві Генеральні конференції число вірян АСДР було 10 тисяч. У Німеччині головні центри Міжнародної місіонерської спілки адвентистів сьомого дня реформістського руху знаходяться у федеральній землі Баден-Вюртемберг, містах Мабаху та Неккарі. Штаб-квартира Генеральної Конференції Адвентистів сьомого дня реформістського руху нині знаходиться в США. Попередньо вона розташовувалася у американських містах Санта-Фе-Спрінгс та Сакраменто штату Каліфорнія. З 2011 року її президентом є Даві Паес Сільва.

Спільноти адвентистів-реформістів у конкретній географічній області створюють асоціацію або місію. Кілька груп або місіонерських полів можуть бути згруповані в Союз. Члени громади обирають своїх лідерів і по одному представнику від кожних 10 членів громади. Також вони обирають керівників асоціації. Кожна асоціація повинна мати по одному представнику від кожних 50 членів місцевої конференції. Вибори керівництва асоціацій і спілок відбуваються кожні два роки. Делегати від різних союзів обирають Генеральну конференцію, яка координує місіонерську роботу по всьому світу. Таким чином, кожен член активно бере участь прямо чи через своїх представників у формуванні роботи в громаді (Woher kommen Reformadventisten? {Електронний ресурс}. – Режим доступу: <http://www.reform-adventisten.net/de/ueber/wer.html>).

Нині на території України діють спільноти як ММСАСДРР, так і АСДРР. Міжнародна місіонерська спілка адвентистів сьомого дня реформістського руху має Українське поле з центром у Кривому Розі, який опікується общинами на території пострадянських держав. Громадою в Кривому Розі керує пресвітер Володимир Золосний. Аналіз доступної інформації, зокрема світової мережі Інтернет, показує, що ця організація тяжіє до нерозголошення інформації про себе, зокрема своєї історії і теперішнього стану справ у своєму напрямку. За грубими підрахунками нині в світі нараховується близько 30 тисяч послідовників цього різновиду адвентизму.

Адвентисти сьомого дня реформістського руху наявні нині у 130 країнах світу, вони мають близько 40 тисяч своїх вірян. В Україні офіційно зареєстрована їх громада у 1992 році, перший храм конфесії діє з 1996 року. В Україні нині діють три поля Східноєвропейської унії цієї адвентистської церкви: Причорноморське поле з центрами у місті Первомайськ Миколаївської області та селі Випасному Білгород-Дністровського району Одеської області, Чернівецьке поле і Закарпатське поле з центром в Тячеві. Вони контролюють громади з України, Білорусі, Естонії, Казахстану, Латвії, Росії та Узбекистану, на які припадає більше половини послідовників АСДРР в світі.

Характерною відмінністю цього напрямку адвентизму є так звана реформа здоров'я, яка зводиться до фактичної заборони вживання м'яса у їжу.

Зокрема часто можна побачити на сторінках періодичних видань адвентистів-реформістів рецепти вегетаріанських страв або страв здорової кухні (Рецепты, дающие здоровье //Добрая вестъ. – 2013. – №19. – С. 4). Це своєрідне продовження традиції, започаткованої ще Є. Уайт, яка вважала Божественними ліками прості засоби природи – чисту воду і повітря, відповідну їжу, цнотливе життя і тверду віру в Бога, які не засмічують і не ослаблюють організм своїми силами.

Під тиском радянської влади керівництво Церкви АСД ухвалило резолюцію, яка припускала можливість військової служби її вірян зі зброєю в руках, якщо це не суперечить їхній совісті та переконанням. У 1924 році на п'ятому Загальнорадянському з'їзді адвентистів в СРСР відбувся розкол: частина делегатів виступили проти звернення з'їзду до ЦВК СРСР із заявою про лояльність. Вони вийшли з лав Церкви АСД і створили власну організацію – Всерадянську церкву вірних і вільних адвентистів сьомого дня. Її члени вважали неприпустимою участі свої членів у радянських громадських організаціях, зокрема профспілках, повторне одруження після розлучення, відмовлялися брати до рук зброю і служити в армії, а також виконувати інші громадянські обов'язки.

Шостий З'їзд більшовицької партії, який відбувся у 1928 році, зобов'язав адвентистів нести державну і військову службу у всіх її видах на загальних для всіх громадян СРСР підставах, не лишаючи вірянам права на свободу вибору. Низка членів АСД побачили в цьому порушення біблійської заповіді про заборону на вбивство. Їхнім лідером став вихідець з німецького середовища колоністів Поволжя, а потім голова Північнокавказької конференції Церкви АСД пастор Генріх Оствальд, який за безапеляційні виступи проти військової служби у 1925 році був виключений з лав церкви АСД, а також Володимир Шелков та Прокопій Манжура. Йому вдалося встановити контакти з Генеральною Конференцією Реформаційного руху адвентистів сьомого дня і у 1926 році створити і очолити зі згоди керівництва ГКАСДР Російське поле адвентистів сьомого дня реформаційного руху, яке після 1929 року, з посиленням гонінь на релігійні організації в СРСР пішло в підпілля. За проповідь відмови від співпраці з радянською владою та заперечення військової служби пастора Оствальда у 1931 році було засуджено до 5 років позбавлення волі. Після звільнення у 1936 році він заснував нову організацію – Всеросійську унію адвентистів-реформаторів, проте інституційно зміцнити її йому не вдалося. Під час апогею сталінських репресій його вдруге заарештували, і він загинув під час досудового слідства у 1937 році. В середині 1930-х років керівництво Всесоюзним Центром адвентистів-реформістів між собою поділили П. А. Манджура і В. А. Щелков.

Але й Прокопій Манджура, також був запроторений радянською владою до таборів, де й помер у 1954 році. Після нього рух радянських адвентистів-реформістів одноосібно очолив його соратник українець Володимир Щелков, який став керівником «Церкви вірних і вільних адвентистів сьомого дня».

З 1931 року по 1980 рік він відбув більше 25 років в табірному ув'язненні за різними статтями, так само, як і інші релігійні діячі-адвентисти, незалежно від того, чи належали вони до АДС, а чи до АДСР. Ще за життя В. Щелкова склалася традиція передавати церковну владу від засновників течії до їхніх синів чи найближчих родичів. Нині «Церквою вірних і вільних адвентистів сьомого дня» керують внуки як Щелкова, так і його найближчих соратників.

Йдеться про третє відгалуження в середовищі адвентистів-реформістів, цього разу питома радянське, точніше таке, що виникло і діяло суто в республіках СРСР, а згодом – у країнах, що утворилися внаслідок розвалу цієї держави, поряд із іншими двома незалежними організаціями адвентистів-реформістів.

Як окремий напрямок, чи не найконсервативніший серед усіх адвентистських церковних організацій (через свою закритість щодо зовнішнього світу, небажання контакту з державою, і внутрішнє керівництво за теократичною моделлю), ЦВВАДС діє до нашого часу, проте його можна назвати досить камерним, якщо порівнювати з іншими церковними організаціями адвентистів, а також до нашого часу майже закритим для зовнішніх дослідників. Тут дається взнаки підпільне минуле.

Як пише російський дослідник Євгеній Зайцев, на початку 1950-х років в середовищі адвентистів-реформістів знову відбувся розкол, який був сприйнятий учасниками руху доволі болоче (Алексеева Л. Верные и свободные адвентисты седьмого дня // История инакомыслия в СССР. – Вильнюс-Москва, 1992). А саме у 1948-1954 роках сталася суперечка між групою прозахідних адвентистів-реформістів і радянських щодо питання дієти. Як не дивно, навіть таке нібито просте питання призвело до того, що відокремилася група, яка першопочатково називалася «Адвентисти сьомого дня Свідка істинного і вірного». Як зазначає А. А. Димань, «з 1954 року керівники цього руху очевидно зрозуміли з літератури Е. Уайт про єдине ім'я церкви АСД з початку її існування і до кінця благодаті, врахували свою помилку у самовільному називанні і для пом'якшення питання про назву церкви назвали себе «Адвентистами сьомого дня вірного залишку». Далі саме ця організація набуде назву «Вірні і вільні АСД». Таким чином чітко оприявилася «Церква вірних і вільних адвентистів сьомого дня». *Вільними* послідовники Щелкова називали себе тому, що вважали себе звільненими від «рабського підпорядкування» держатеїстичній диктатурі у вигляді реєстрації своїх общин. Подібна реєстрація розглядалася як «знак Звіра» з Апокаліпсису. В.Щелков ототожнював біблійного «звіра» з «державним атеїзмом» радянської держави.

Рух щелковців відкидав будь-яке втручання радянської влади до своєї діяльності. Учасники Церкви вірних і вільних адвентистів сьомого дня (ЦВВАДС) не ухилялися від служби в Радянській армії, проте відмовлялися брати до рук зброю та приймати військову присягу. Після звільнення зі сталінських таборів Володимир Щелков жив у казахському місті Джамбулі, де

знову був заарештований у 1957 році. В трудових таборах Сибіру і Уралу він провів ще 10 років. В цей час він познайомився з ув'язненими правозахисниками, зокрема А. Гінзбургом та А. Сахаровим. Зокрема, останній описав ставлення радянської влади до адвентистів у своїх мемуарах. Подані ним випадки засуджень стосувалися саме адвентистів-реформістів, оскільки з їхнім лідером він був знайомий особисто.

Володимир Щелков після зустрічі з політичним інакодумством заснував одне з найбільших підпільних видавництв під назвою «Вільний свідок». Ця друкарня видавала не лише потрібну самим адвентистів літературу або такі твори, які стосувалися теології. Йшлося про широкий спектр соціогуманітарної літератури, у якій висвітлювалися питання релігії, свободи совісті, прав людини, відносин церкви та держави тощо. Видання друкарні поширювалися також і в країнах Заходу. Така діяльність пастора Щелкова кваліфікувалася радянською владою як антидержавна, що виявилось у його переслідуваннях і гоніннях. Про ЦВВАДС атеїстична література стверджувала як про «відому своїми реакційними, екстремістськими поглядами та антисуспільним характером діяльності», яка відмовлялася від реєстрації в органах влади та видавала та поширювала літературу, що «містила наклеп на радянський державний та суспільний лад» (Див.: Яковлев Н.Н. Религии в Америке 80-х гг. – М., 1987. – С.84; Новые тенденции в адвентизме // Вопросы науч. атеизма. Вып.24. – М., 1979. – С.130-131).

У 1978 році пастора Щелкова заарештували в Ташкенті. Йому присудили 5 років позбавлення волі у виправно-трудоу колонії. На цей момент йому виповнилося 83 роки. Андрія Сахарова на засідання суду не пустили. Володимир Шелков помер у таборі в Якутську у 1980 році. Його наступником став Л. Муркін.

Церква вірних і вільних адвентистів сьомого дня нині існує і діє, на відміну від ЦАСД, або двох інших церковних організацій адвентистів-реформістів, лише на території пострадянських країн. Це найменша церковна організація з подібних, центр якої знаходився до останнього часу в Ташкенті. Навіть догматично представники ЦВВАДС відрізняються від неререформованих адвентистів і від тих адвентистів-реформістів, які мають всесвітні організації. На їхнє переконання, головним атрибутом Бога є справедливість, а не любов, а їхнє вчення про Ісуса Христа є за своєю суттю схожим на аріанство, тому що Дух Святий, третю іпостась Трійці, вони не визнають Божественною особою. Також було введено принцип ізоляціонізму, теократичного правління, керування общин суто їхніми лідерами та принцип необхідності сповіді перед служителями общини. Нині керівником ЦВВАДС є старший апостол Юрій Олександрович Фляум, якому допомагають два заступники – Олександр Фляум і Олег Галіцький. Також до керівництва належать Володимир Володимирович Шелков, Арнольд Спалінь, Ростислав Галіцький та Діна Володимирівна Шелкова. Керівником груп, належних до ЦВВАДС в Україні, є Авраам Карольський.

Висновки. Плюралізація руху адвентистів-реформістів в Україні є наслідком дивергентних процесів, зокрема розколів, у їхньому середовищі протягом середини-другої половини ХХ століття. Для дослідників церковні організації адвентистів-реформістів та їхня специфіка складає особливий інтерес, оскільки до сьогодні лишається практично недослідженою цариною. Такий стан речей передусім є наслідком вимушеної закритості і АСД, і АСДР в часи СРСР, рудиментом перебування їх у підпіллі, а також того факту, що адвентисти є чи не найконсервативнішими з-поміж усіх пізніх протестантів. Специфіка їхнього реформаційного руху полягає не в інституційних новаціях та відкриття до зовнішнього світу та його вимог, як це можемо спостерігати у харизматичних рухах п'ятидесятників чи баптистів, а навпаки – у поверненні до первинних організацій та принципів віровчення.

А н о т а ц і ї

Стаття Г. Трегуб «Адвентисти сьомого дня реформованого руху: історія та особливості інституціоналізації в Україні» присвячена розгляду специфічних процесів інституціоналізації у середовищі адвентистів реформованого руху (АСДР) України. Проаналізовано особливості процесів інституціоналізації, тобто постання трьох різних сучасних організації АСДР, які діють сучасних українських теренах.

Ключові слова: адвентист-реформісти, дивергентні процеси, процеси інституціоналізації, реформація, сабатеріани.

Seventh-day Adventists reformed movement: history and features of institutionalization in Ukraine. The article is devoted to consideration of specific processes of institutionalisation among the reformed Adventist movement (ASDR) in Ukraine. The feature of the process of institutionalization, ie the rise of the modern three different ASDR acting modern Ukrainian territories is analyzed.

Key words: reformed Adventists, divergent processes, processes of institutionalisation, reformation, sabbatarians.